

РЕГУЛЯТОРНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ПІДХОДІВ ЩОДО КОНТРАКТНО-ДОГОВІРНИХ ЗАСАД У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

REGULATORY FUNCTION OF THE STATE IN THE TRANSFORMATION OF MODERN MANAGEMENT APPROACHES TO CONTRACTUAL PRINCIPLES IN FOREIGN ECONOMIC

Зовнішньоекономічна діяльність є основою міжнародної торгівлі, фундаментом, центральною ланкою руху товарів. Проблема кваліфікації договору як зовнішньоекономічної складової частини є одним із найважливіших питань державного регулювання міжнародної економічної діяльності. Визначеність і однозначність формулювань у сфері зовнішньоторговельного обороту дозволяє виключити можливі потенційні суперечності в партнерських взаєминах сторін зовнішньоторговельної угоди, а також уникнути відмінностей, що перешкоджають правильному розумінню справжньої волі сторін, у розумінні формулювань, які становлять зміст угоди. Крім того, такий підхід сприятиме ефективному захисту законних інтересів учасників зовнішньоторговельної діяльності, зниженню ризиків недобросовісної поведінки однієї зі сторін.

Відносини, що виникають між різними суб'єктами міжнародної підприємницької діяльності, пов'язані з переміщенням і торговим оборотом, потребують договірною вираження. Поняття «зовнішньоекономічна угода» має комплексний характер і означає діяльність міжнародних суб'єктів у галузі міжнародного обміну товарами, роботами і послугами. Під терміном «міжнародна комерційна діяльність», або «трансгранична операція», більш поширеним у міжнародній торговельній практиці, розуміють угоду, що зумовлює підприємницьку діяльність приватних осіб у сфері міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності.

Під час укладення та виконання зовнішньоекономічних угод встановлюються особливості режиму їхніх об'єктів, особливості становища суб'єктів, вимоги податкового, митного регулювання, які необхідно врахувати. З метою запобігання конфліктним ситуаціям між державами договір повинен мати точний характер, тобто основні його положення, що стосуються порядку поставки і виконання сторонами своїх зобов'язань за договором, повинні бути прописані таким чином, щоб у разі порушення, невиконання або неналежного виконання стороною своїх зобов'язань ця сторона несла б матеріальні збитки.

Однак з урахуванням тенденцій лібералізації в зовнішньоторговельній сфері, особливих властивостей товару і цілі вироблення більш докладних рекомендацій щодо складання та змісту довгострокового зовнішньоторговельного договору-контракту купівлі-продажу, крім істотних умов такого договору, варто брати до уваги і включати у зміст договору всі умови, які є необхідними для максимально ефективного виконання зобов'язань, взятих на себе сторонами за договором, і мінімізації ризиків виникнення конфлікту внаслідок порушення прав та інтересів сторін.

Ключові слова: державне регулювання, управлінські підходи, сучасний етап, договір, зовнішньоекономічна діяльність, трансформація, контракт.

Foreign economic transactions are the basis of international trade, the foundation, the central link in the international movement of goods. The problem of qualification of the treaty as a foreign economic component is one of the most important issues in the state regulation of international economic activity. The certainty and unambiguity of the wording in the field of foreign trade eliminates possible potential contradictions in the partnership of the parties to the foreign trade agreement, as well as to avoid differences in understanding of the wording, which constitute the content and prevent proper understanding of the true will of its parties. In addition, this approach will contribute to the effective protection of the legitimate interests of participants in foreign trade, reducing the risk of unfair behavior of one of the parties.

The relations arising between the various subjects of international business, related to movement and trade need to be contractually expressed. The concept of foreign trade agreement is complex and means the activities of international actors in the field of international exchange of goods, works and services. The term international commercial activity or cross-border operation, more common in international trade practice, means an agreement that determines the entrepreneurial activity of individuals in the field of international trade and foreign economic activity.

When concluding and executing foreign economic agreements, the peculiarities of the regime of their objects, the peculiarities of the position of the subjects, the requirements of tax and customs regulation, which must be taken into account, are established. In order to prevent conflicts between states, the contract must be precise, i.e. its main provisions concerning the order of delivery and performance by the parties of their obligations under the contract must be spelled out in such a way that in case of breach, non-performance or improper performance by obligations, this party would incur material losses.

However, taking into account the trends of liberalization in foreign trade, the special properties of the product and the purpose of developing more detailed recommendations for the preparation and content of long-term foreign trade contract, in addition to the essential terms of such an agreement should take into account and include in the contract are necessary for the most effective fulfillment of the obligations undertaken by the parties to the contract and to minimize the risks of conflict due to the violation of the rights and interests of the parties.

Key words: state regulation, management approaches, modern stage, agreement, foreign economic activity, transformation, contract.

УДК 351.84:35.072.2:342.5 (477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020.19.2>

Пенцак Т.Г.

к. екон. наук, доцент,
керівник навчально-методичного відділу
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

Матвеева М.П.

к. екон. наук,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з небагатьох, де проведена досить серйозна уніфікація колізійних та матеріальних норм, що пояснюється прагненням держав створити ефективний регулятор міжнародних відносин. Договір у зовнішньоекономічній діяльності є найбільш доступним і дієвим засобом, що дає можливість знизити економічні втрати від зміни курсу валюти платежу з моменту виникнення зобов'язання до настання терміну його виконання.

Поширені в міжнародній торговельній практиці типові контракти є низкою уніфікованих умов, сформульованих заздалегідь з урахуванням торгової практики, прийнятої сторонами, після того, як вона була узгоджена з вимогами конкретної угоди. Такі контракти застосовуються тільки до певних товарів або певних видів торгівлі і використовуються найчастіше в торгівій діяльності між партнерами, які ведуть регулярні зовнішньоторговельні операції на довгостроковій основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз представлених у міжнародній доктрині дефініцій дозволяє як характерні ознаки зовнішньоекономічної діяльності обумовлювати її переваги у сфері міжнародного обороту і виділити ті, які завжди і неминуче притаманні даній сфері господарювання: економічна цілісність складної транскордонної, взаємозалежної відносинами власності, або іншими відносинами структури; здійснення узгодженої діяльності на національному та міжнародному рівнях; різні форми власності багатонаціональних підприємств.

Водночас дослідниками відзначається, що міжнародна практика використання саме гнучких формулювань свідчить про їхню ефективність [2]. Загальна спрямованість внесених змін свідчить про створення законодавцем сприятливих умов для лібералізації державного зовнішньоторговельного регулювання, скорочення ступеня безпосереднього впливу держави на зовнішню торгівлю і залишає важливу роль регулятора відносин за учасниками міжнародної господарської діяльності, сторонам договору.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Перспективною тенденцією міжнародно-договірної практики є включення в договори все більшої кількості диспозитивних норм, в основі яких лежить принцип свободи договору й автономії волі учасників договірних відносин. Натепер істотного значення набувають акти приватної уніфікації, що розробляються міжнародними урядовими та неурядовими

організаціями й узагальнюють міжнародну комерційну практику, а також держави під час розроблення проєктів власних правил щодо державного регулювання зовнішньоторговельних процесів.

Сторони мають право також включити в договір інші вказівки щодо застосування торговельної діяльності, на відміну від угод про розподіл продукції, концесійні угоди передбачають надання іноземним інвесторам, на певний термін, права на розроблення й освоєння поновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів, а також підприємницьку діяльність, пов'язану з використанням об'єктів, що перебувають у державній власності. Зовнішньоторговельний договір вимагає детального опрацювання всіх його пунктів, оскільки має на увазі високу вартість товару, ризик завдання великої шкоди стороні внаслідок неналежного виконання зобов'язань.

Мета статті полягає в обґрунтуванні управлінських підходів щодо трансформації формування сучасних договірно-контрактних зобов'язань у зовнішньоекономічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце в регулюванні відносин у сфері міжнародної торгівлі належить уніфікованим звичаям міжнародного ділового обороту. Традиційними елементами зовнішньоторговельної діяльності є тривалість існування, стійкість практики її застосування, визнання її державами і широка популярність, інакше зацікавленій стороні доведеться доводити її існування [4]. Зазвичай контракт починає діяти відразу після його укладання.

Однак сторони контракту мають можливість обумовити дату початку поставок, а також узгодити, що початку дії контракту буде передувати попереднє повідомлення від постачальника або покупця, вказівка точки поставки товару обов'язкова умова довгострокового контракту. Важливе в разі укладення зовнішньоторговельного контракту визначення форми зовнішньоекономічної угоди. Структура зовнішньоторговельного контракту індивідуальна, але, відповідно до рекомендацій, контракт повинен містити обов'язкові розділи, як-от: «Предмет контракту»; «Ціна і порядок оплати»; «Термін поставки»; «Прийом товару»; «Форс-мажорні обставини»; «Розгляд спорів»; «Відповідальність сторін»; «Заключні положення» [2].

Крім істотних для всіх видів міжнародних договорів купівлі-продажу умов, серед яких предмет договору та ціна, до обов'язкових умов зовнішньоторговельного договору поставки варто віднести такі, як: індек-

сація цін; податки, витрати; умови платежу; обсяги поставок; якість товару; місце і термін поставки; приймання товару; гарантії; страхування; форс-мажорні обставини; способи розгляду спорів; відповідальність сторін; термін дії; умови, що перешкоджають односторонньому припиненню договірних зобов'язань, за винятком випадків, які діють у разі форс-мажорних обставин [1]. Перелік рекомендованих як обов'язкові умов довгострокового зовнішньоторговельного договору поставки повинен містити специфічні умови, які притаманні особливим властивостям товару і технології реалізації договірних відносин, зокрема: технічні умови; балансування поставок за заявками; механізми забезпечення гнучкості, систематизація недопоставок [8].

Для транснаціональної корпорації характерна наявність представників різними національностями, які являють собою економічну єдність і пов'язані володінням акцій, управлінським контролем або шляхом укладення договору [3]. Для транснаціональних корпорацій характерні економічна відособленість; єдине внутрішнє управління головного підприємства, що координує діяльність закордонних відділень; широка система торгових і економічних зв'язків, які виходять за межі країни реєстрації. Ці ознаки і зумовлюють участь транснаціональних корпорацій у зовнішньоторговельному обороті в ролі основних суб'єктів господарської діяльності.

Відносини транснаціональних корпорацій і держави – це передусім міжнародні інвестиційні суперечки, що з'являються внаслідок значної зміни умов щодо часу здійснення інвестицій, експропріації або необґрунтованої націоналізації. Крім інвестиційних суперечок, варто згадати і про зростання уваги у світі до питань захисту навколишнього середовища, що відображено в суперечках між компаніями та державами, що приймають. Світові тенденції лібералізації зовнішньоторговельного обороту, інтернаціоналізації виробництва і капіталу залучили в міжнародну економіку і політику міжнародних юридичних осіб та інтеграційні об'єднання.

Серед таких ознак: економічна цілісність складної транскордонної, взаємозалежної відносинами власності або іншими відносинами структури; здійснення узгодженої діяльності на національному та міжнародному рівнях; багатостороння множинність, що виявляється в існуванні різних форм самостійних і несамоїтих структурних підрозділів юридичної особи; різні форми власності багатонаціонального підприємства; централізоване управління і контроль головного підприємства,

що забезпечує узгодженість дій [5]. Зростання ролі транснаціональних корпорацій у сфері міжнародного обороту є водночас наслідком і причиною очевидної тенденції до об'єднання інтересів держав на економічно-суб'єктивному рівні, що призводить до виникнення інтеграційних процесів в області державного регулювання, що виникають під час зовнішньоторговельних відносин, орієнтованості на їх лібералізацію й уніфікацію.

Діяльність міжнародних організацій та інтеграційних об'єднань нерідко є більш ефективною, ніж діяльність окремо взятих держав. Такий факт зумовлений залученням до процесу ухвалення рішень кваліфікованих представників різних держав, незалежних експертів і галузевих фахівців, що дозволяє швидше й ефективніше вирішувати проблеми. Міжнародні організації й інтеграційні об'єднання своєю діяльністю сприяють зближенню позицій країн – учасниць таких об'єднань, зумовлюють вироблення ними узгоджених міжнародних документів.

Ця діяльність спрямована на розроблення й ухвалення міжнародних договорів і проявляється також у процесі «самостійної правотворчості», що реалізується шляхом ухвалення резолюцій, що містять міжнародні положення. Отже, у процесі вдосконалення й уніфікації державного регулювання діяльності суб'єктів зовнішньоторговельних контрактних відносин потрібно орієнтуватися на міжнародну торговельну практику транснаціональних корпорацій, що враховує ознаки й особливості їхньої природи і важливу складову частину сучасного міжнародного регулювання.

Серед них визначальними будуть: національність транснаціональних корпорацій; міжнародний характер діяльності; панування капіталу будь-якої країни; єдність управління; об'єднання монополістичного капіталу; узгоджена державна політика; забезпечення рівноваги, сумісності, економічної єдності та юридичної множинності самостійних у структурі незалежних компаній; можливість здійснення вертикально інтегрованого бізнесу; невтручання транснаціональних корпорацій у внутрішні справи держави, що приймає, і міжрядові відносини, повага суверенітету держав над їхніми природними ресурсами, матеріальними цінностями й економічною діяльністю; право держави на регулювання та контролювання діяльності транснаціональних корпорацій, на участь у розподілі прибутку і націоналізацію іноземної власності на її території [7].

Інтеграційні процеси розвитку і лібералізація державного регулювання зовнішньоторговельних процесів проявляються не тільки за

допомогою формування міжнародної торгової практики в діяльності транснаціональних корпорацій, але й серед юридичних осіб, які здійснюють міжнародне господарювання. Важливу роль у розвитку й уніфікації зовнішньоторговельного обороту відіграють різного роду міжнародні організації й інтеграційні об'єднання. Ця участь спричинена необхідністю розвитку нових форм міжнародного співробітництва а зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Під впливом діяльності міжнародних юридичних осіб та інтеграційних об'єднань формуються основні перспективні тенденції регулювання зовнішньоторговельного обороту, що свідчить про його лібералізацію, скорочення безпосереднього впливу держави, зростання ролі державного регулятора та відносин учасників міжнародної господарської діяльності.

Конкуренція капіталів на світовому ринку неминуче призводить до використання у зовнішньоекономічній діяльності будь-яких засобів для посилення конкурентних позицій своїх держав. Держава зацікавлена в розвитку власної зовнішньоекономічної діяльності, що підсилює конкурентні позиції на світовій арені. Отже, на сучасному етапі у світовій практиці зовнішньоекономічна діяльність є учасником глобального рівня міжнародного господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гребельник О. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 410 с. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4007/1/2830_IR.pdf.
2. Домбровська С. Напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2017. Вип. 1 (6). С. 114–119.
3. Козак Ю. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Центр навчальної літератури, 2019. 292 с.
4. Козак Ю. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство – регіон : підручник. Центр навчальної літератури, 2016. 290 с.
5. Козак Ю., Шпорек Т., Молендовскі Є. Міжнароднаторгівля: підручник. Центр навчальної літератури, 2015. 272 с. URL: https://pidru4niki.com/1613102363732/ekonomika/mizhnarodna_torgivlya.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text.
7. Лубенченко О., Гнедков А. Методологія управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств в умовах інноваційно-інвестиційної економіки : монографія. Лисичанськ : ДонДТУ, 2016. 243 с.
8. Мантур-Чубата О. Організаційно-економічний механізм управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2015. 239 с.